

Katarzyna Rymanowska-Mrugała
Uniwersytet Wrocławski

Akt notarialny jako szczególna forma dokumentu urzędowego

Notarial deed as a special form of an official document

Streszczenie

W artykule przedstawiona została definicja dokumentu na tle prawa polskiego oraz w wybranych aktach prawa unijnego. Przeanalizowany został akt notarialny jako szczególna forma dokumentu urzędowego oraz zaprezentowana została funkcja notariusza jako osoby zaufania publicznego, gwarantującego bezpieczny obrót prawny.

Słowa kluczowe

Akt notarialny, dokument urzędowy, notariusz

Abstract

The article presents the nature of notary act and the author explains the nature of notary service in Poland. The jurisdiction of notary's services defines the possible activities that can be serviced by notarial offices in various countries and notary's responsibility for the act, which is an official document. The notary act uses some presumptions which attribute the notary act with a special position in the juridical system.

Key words

Law notary, public notary, notarial deed, notary act

1. Pojęcie dokumentu urzędowego w aktach prawa polskiego międzynarodowego i unijnego

Notariusz w Polsce zajmuje ważne miejsce wśród organów państwa, pełniąc funkcję prewencji jurysdykcyjnej – jest gwarantem bezpiecznego obrotu prawnego. Sporządzane przez niego dokumenty posiadają specjalny (szczególny) status i znaczenie dowodowe. W obliczu intensyfikacji międzynarodowego obrotu prawnego oraz wszechobecnej informatyzacji ogromnego znaczenia nabiera kwestia obrotu dokumentami urzędowymi w ramach Unii Europejskiej. Dokumenty wystawiane w jednym państwie coraz częściej trafiają do systemu prawnego innego państwa członkowskiego, wywołując określony skutek

prawny. Z uwagi na złożoność zagadnienia warto przeanalizować tę tematykę oraz określić znaczenie aktu notarialnego jako dokumentu urzędowego o szczególnym znaczeniu.

Dokument jest pojęciem szeroko stosowanym we współczesnym obrocie gospodarczym oraz prawnym. Głównym elementem dzisiejszych postępowań sądowych, urzędowych czy administracyjnych jest dokument, na który powołują się strony, chcąc wykazać swoje prawa i interesy w określonej sprawie. Dokument bowiem, odpowiednio sporządzony, podpisany przez strony lub właściwy organ, stanowi znakomity środek dowodowy umożliwiający ustalenie woli stron lub stanu faktycznego. Wskazać należy, że pojęcie „dokument” jest przede wszystkim pojęciem prawnym i tylko dzięki prawu ma rację bytu¹. Desygnat tej nazwy jest szczególnie ze względu na rolę, jaką pełni w społeczeństwie².

Nie tylko w polskiej, ale również w unijnej i międzynarodowej doktrynie od wielu lat toczy się spór dotyczący tego pojęcia, jego elementów, ujęcia w prawie materialnym i procesowym oraz jego roli dowodowej³. W polskiej doktrynie prawniczej pojęcie dokumentu przechodziło dość liczne modyfikacje. Jednak ani w prawie cywilnym materialnym, ani prawie cywilnym procesowym nie określono dotychczas definicji tego pojęcia, choć przyjęta nowelizacja kodeksu cywilnego zmieniła tę sytuację. Zagadnienie to doczekało się licznych opracowań w literaturze, w związku z tym uzasadnione wydaje się przytoczenie kilku poglądów na temat tego, co należy rozumieć pod pojęciem dokumentu⁴.

Jedną z pierwszych definicji tego pojęcia została zaproponowana w przedwojennym komentarzu do kodeksu postępowania cywilnego przez M. Allerhanda, którego zdaniem dokument wyraża pewną myśl, przy czym obojętny jest materialny przedmiot dokumentu oraz to, jakimi środkami myśl ta została wyrażona⁵. Jego zdaniem treść dokumentu niekoniecznie musi być wyrażona za pomocą pisma, a podpis nie jest jego konstytutywnym elementem, czego przykładem są według niego, na przykład, faktury kupieckie. Zaprezentowana przez Allerhanda definicja jest bardzo szeroka⁶. Podobną stworzył M. Richter, według którego dokumentem jest każdy przedmiot stwierdzający zaszły fakt, ograniczając jednak definicję dokumentu do rzeczy ruchomych, na których fakty zostały wyrażone za pomocą pisma. Pojęcie to nieco zawęził J.J. Litauer, twierdząc, że przez dokument należy rozumieć akt pisemny, który zawiera wyrażenie, za

¹ S. Kegel, *Pojęcie dokumentu w ustawie, nauce i praktyce prawnokarnej*, „Problemy Kryminalistyki” 1976, nr 65, s. 26.

² A. Lenart, *Rola zabezpieczeń stosowanych w dokumentach publicznych. Weryfikacja zabezpieczeń i kontrola autentyczności dowodów osobistych*, „Wiedza Prawnicza” 2008, nr 3, s. 32–34.

³ D. Szostek, *Nowe ujęcie dokumentu w prawie prywatnym*, „Kwartalnik Naukowy Prawo Mediów Elektronicznych” 2012, wydanie specjalne, s. 13–14.

⁴ A. Bieliński, *Charakter podpisu w polskim prawie cywilnym materialnym i procesowym*, C.H. Beck, Warszawa 2007.

⁵ K. Knoppek, *Dokument w procesie cywilnym*, Polski Dom Wydawniczy Ławica, Poznań 1993, s. 13–18.

⁶ *Ibidem*, s. 13–18.

pomocą znaków pisarskich, myśli lub woli odpowiedniej osoby w kierunku poświadczenia spornych okoliczności sprawy i z reguły opatrzony podpisem⁷. Podobny pogląd w tym zakresie zaprezentował W. Siedlecki, według którego dokumentem jest tylko dokument pisemny, niezależnie od tego, na jakim materiale zostanie sporządzony (np. może być to papier, skóra, metal, materiał włókienniczy itp.), dowolną techniką, przy użyciu materiałów takich jak atrament, tusz lub inny środek. Podkreśla on również, że ważnym elementem dokumentu jest podpis wystawcy. Ciekawą definicję zaproponował T. Ereciński, określając dokument w znaczeniu procesowym jako formę wyrażoną pisemnie, wyłączając z tego zakresu wszelkie rysunki, plany, fotografie czy też szkice. Uważa on, że materiały te mogą być dowodami, ale innymi jednak niż dokument. Zgadza się on z W. Siedleckim, że dokumentem są wszelkie dokumenty pisemne, niezależnie od tego, na jakim materiale zostały sporządzone⁸.

Reasumując, doktryna różnicuje pojęcie dokumentu w świetle prawa cywilnego materialnego od ujęcia prezentowanego w prawie cywilnym procesowym. W kontekście tego pierwszego dokument zawiera pewne oświadczenie woli. W postępowaniu cywilnym natomiast za dokument uznaje się również ten, który zawiera oświadczenie wiedzy czy oświadczenie uczuć; przedmiot, na którym w znakach graficznych utrwalona jest wypowiedź, wyraz myśli ludzkiej, odpowiednio podpisany⁹. Zatem rozumienie dokumentu w prawie postępowania cywilnego przyjmuje nieco szerszy wymiar. Pojęcie to nie jest zawężone tylko do oświadczeń woli, lecz oznacza również zbiór różnorodnych informacji, wyrażonych w graficznej formie.

Zmiana definiowania pojęcia dokumentu dokonywała się na przestrzeni lat wraz z rozwojem technologicznym oraz kolejnymi nowelizacjami prawnymi. Jak słusznie zauważa K. Knoppek, w przedwojennej literaturze dominował pogląd, że dokumentami mogą być przedmioty ruchome, które zawierają daną treść, natomiast w doktrynie powojennej definicja ta została zawężona i odtąd za dokument uznawane były już tylko te sporządzone w formie pisemnej.

Podsumowując, większość przytoczonych autorów wskazuje, że jedną z najistotniejszych cech dokumentu jest wyrażenie jego treści za pomocą pisma, czyli przy użyciu znaków graficznych uporządkowanych w logiczny ciąg pojęć, a zatem za pomocą liter

⁷ J. J. Litauer, *Dowód z dokumentu w polskiej procedurze cywilnej*, „Polski Proces Cywilny” 1936, nr 1–2, s. 2–4.

⁸ K. Knoppek, T. Ereciński, *Z problematyki dowodu z dokumentów w sądowym postępowaniu cywilnym*, [w:] M. Jędrzejewska, T. Ereciński (red.), *Studia z postępowania cywilnego. Księga pamiątkowa ku czci Z. Resicha*, Polski Dom Wydawniczy Ławica, Warszawa 1985, s. 75.

⁹ S. Kotecka, *Prawne aspekty nowych regulacji w obszarze dokumentu elektronicznego*, „Elektroniczna Administracja” 2007, nr 3, s. 1–3.

ułożonych według reguł językowych, czasem również za pomocą cyfr. Każda niepiśmienna forma wyklucza dany przedmiot jako dokument¹⁰.

W dobie rozwoju techniki oraz pojawiania się nowych możliwości zapisywania myśli ludzkiej to tradycyjne podejście, które zakłada, że postać pisemna dokumentu jest niezbędna, traci na znaczeniu. Współczesne narzędzia technologiczne, odpowiednio przygotowane i zabezpieczone, pozwalają na niemalże idealne odtworzenie zapisanych myśli i wiedzy ludzkiej, stanowiąc ewentualny dowód zapisanych oświadczeń. Nowocześnie sporządzone dokumenty (przy pomocy nowoczesnych technik), np. protokoły z posiedzeń zarządów czy też z posiedzeń sądów, w znacznie lepszy sposób mogą odzwierciedlać zarchiwizowaną treść, ponieważ zawierają pełne wypowiedzi, których czasem dokument w tradycyjnej formie nie uchwycił. Na tym tle ustawodawca polski przygotował odpowiednią nowelizację do kodeksu cywilnego oraz kodeksu postępowania cywilnego¹¹.

Nowelizacja kodeksu cywilnego zacznie obowiązywać od 8 września 2016 r. Projekt nowelizacji ustawy ma na celu wprowadzenie zmian w zakresie formy czynności prawnej oraz będzie kolejnym etapem informatyzacji postępowania cywilnego. Jedną z najważniejszych kwestii, którą ustawa ma uregulować, jest wprowadzenie definicji „dokumentu”. Ustalenie jednej definicji dla tego ważnego pojęcia zrealizuje funkcję porządkującą oraz jednoznacznie zerwie z tradycyjnym jego rozumieniem jako informacji wyrażonej za pomocą pisma, przyjmując tym samym szeroki zakres znaczeniowy tego pojęcia.

Zakres pojęcia dokumentu zastosowany w art. 77² znowelizowanej wersji kodeksu cywilnego ma mieszane, przedmiotowo-funkcjonalne znaczenie¹². Zgodnie z przyjętą definicją dokument jest przekazem woli ludzkiej, tj. sposobem skutecznego utrwalenia treści oświadczenia woli, którego podstawową cechą oraz funkcją jest utrzymanie naniezionej informacji na tyle długo, żeby możliwe było jej późniejsze ujawnienie, odtworzenie, powielanie lub przeniesienie na inny nośnik w stanie niezmienionym¹³. Konstytutywnym elementem dokumentu, zgodnie z nowelizacją, jest jego intelektualna zawartość, informacja obejmująca różnego rodzaju oświadczenia. Zrezygnowano zatem z definiowania „dokumentu” poprzez użycie takich zwrotów jak: nośnik materialny, rzecz lub też zbiór danych. Ważne jest, żeby informacja ta mogła zostać w jakiś sposób odtworzona. Nie jest przy tym istotne, czy dokument został podpisany, ponieważ podpis nie stanowi konstytutywnego elementu dokumentu. Wobec tego należy uznać, że dokument w wersji elektronicznej również może posiadać wymagane właściwości niezbędne do objęcia

¹⁰ D. Szostek, *Nowe ujęcie dokumentu w polskim prawie prywatnym ze szczególnym uwzględnieniem dokumentu w postaci elektronicznej*, C.H. Beck, Warszawa 2012, s. 7–8.

¹¹ *Ibidem*, s. 7–8.

¹² Uzasadnienie projektu ustawy – Kodeks cywilny, ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, <https://legislacja.rcl.gov.pl/docs/2/177283/177315/177316/dokument109786.pdf> [dostęp 30.08.2016], Druk sejmowy nr 2678.

¹³ S. Kotecka, *op. cit.*, s. 3.

go zaproponowaną definicją. Poprzez określenie pojęcia dokumentu w ten właśnie sposób definicja ta staje się uniwersalna, neutralna technologicznie oraz niezależna od nośników, na jakich jest utrwalona. Co istotne, dana informacja może być zapisana na nośniku informatycznym. Postać dokumentu nie musi przybierać formy pisma, które składa się ze znaków oraz reguł językowych, ale może mieć każdą formę informacji, zawierającą oświadczenie, a więc również dźwięk oraz dźwięk i obraz. Celowo zrezygnowano z takich zwrotów jak „rzecz” czy „materialny nośnik”, mając na uwadze, że za dokument powinny uchodzić również informacje w tzw. chmurze elektronicznej¹⁴.

Wprowadzenie ustawowej definicji należy ocenić pozytywnie. Zerwanie z tradycyjnym rozumieniem tego pojęcia wychodzi naprzeciw potrzebom nowoczesnych form komunikacji, przyspieszy obrót prawny oraz będzie asumptem do dalszych zmian prawnych w świecie nowoczesnych technologii¹⁵.

Nowelizacja kodeksu cywilnego wprowadza ponadto nową formę szczególną, tj. formę dokumentową. Ustawa przewiduje, że w przypadku zastrzeżenia formy dokumentowej skutki będą uregulowane analogicznie do skutków niedochowania formy pisemnej. Forma dokumentowa będzie miała charakter *ad solemnitatem* tylko wtedy, gdy rygor nieważności zostanie wyraźnie określony w ustawie. W innym wypadku będzie miała charakter formy zastrzeżonej *ad probationem*¹⁶, przy czym w stosunkach pomiędzy przedsiębiorcami nie stosuje się przepisów o skutkach niezachowania formy przewidzianej dla celów dowodowych. Istotne jest określenie formy elektronicznej oraz jej wymogów jako odrębnej formy czynności prawnych. Formę dokumentową od formy elektronicznej będzie różniło to, że forma dokumentowa nie będzie musiała zawierać podpisu, który w przypadku formy elektronicznej przybiera postać elektroniczną, weryfikowaną przy pomocy ważnego kwalifikowanego certyfikatu¹⁷.

Nowelizacja kodeksu cywilnego wpłynie także na zmianę niektórych przepisów kodeksu postępowania cywilnego w zakresie przeprowadzania dowodu z dokumentu. W obliczu zmian w kodeksie cywilnym odnośnie do „dokumentu” należy wprowadzić w kodeksie postępowania cywilnego rozróżnienie na dokumenty zawierające tekst, a więc tradycyjne dokumenty, sporządzone za pomocą pisma, oraz inne dokumenty. Do tradycyjnej formy dokumentu zastosowanie znajdą przepisy art. 244 kodeksu postępowania cywilnego (dalej k.p.c.), a do innych dokumentów odnosi się art. 308 k.p.c.

¹⁴ D. Szostek, *Nowe ujęcie dokumentu w prawie prywatnym...*, s. 14.

¹⁵ J. Gołaczyński, *Propozycje zmian formy czynności prawnych w nowym kodeksie cywilnym*, „Rejent” 2008, nr 2, s. 68.

¹⁶ J. Dereszyńska, *Projektowane zmiany w kodeksie cywilnym – definicja dokumentu i nowe formy szczególne*; <http://ccifp.pl/projektowane-zmiany-w-kodeksie-cywilnym-definicja-dokumentu-i-nowe-formy-szczegolne/>; <http://ccifp.pl/projektowane-zmiany-w-kodeksie-cywilnym-definicja-dokumentu-i-nowe-formy-szczegolne/>, [dostęp 30.07.2016].

¹⁷ Dz. U. z 2015 r., poz. 1311 ze zm.

W art. 244 § 2 k.p.c. wprowadzono ogólną formułę, że dokumenty urzędowe sporządzane są przez „podmioty, w zakresie zleconych im przez ustawę spraw z dziedziny administracji publicznej”. Zrezygowano zatem z wyszczególniania podmiotów uprawnionych do sporządzania dokumentów urzędowych.

W podobny sposób definiuje się dokument w prawodawstwie europejskim. Specjalnie powołana grupa studyjna zajmująca się opracowaniem Europejskiego kodeksu cywilnego, zaprezentowała projekt zwany *Common Frame of Reference* (Wspólny System Odniesienia, dalej CFR), określając m.in. podstawowe definicje z zakresu prawa cywilnego¹⁸. W przyjętym projekcie CFR pojęcie dokument odwołuje się do współczesnych osiągnięć w dziedzinie utrwalania i przekazywania informacji, odbiegając przy tym od zwykłego rozumienia tego terminu. Zgodnie z CFR dokument oznacza każdy sposób komunikacji oraz utrwalenie informacji lub oświadczeń, zapewniający ich zachowanie w formie materialnej lub też w wersji, którą można odtwarzać w postaci materialnej¹⁹.

Podobnie pojęcie to definiowane jest w unijnych aktach prawnych. Zgodnie z rozporządzeniem nr 1049/2001 Parlamentu Europejskiego i Rady z 30 maja 2001 r., dotyczącym publicznego dostępu do dokumentów Parlamentu Europejskiego, Rady i Komisji²⁰, dokument został określony następująco: „jest to dowolna zawartość, niezależna od swojego nośnika (zapisana na papierze lub w formie elektronicznej lub jako zapis dźwiękowy, wizyjny lub audiowizualny) odnosząca się do zasad, działań lub decyzji mieszczących się w sferze odpowiedzialności danej instytucji”²¹.

Definicja ta ostatecznie zrównała formę elektroniczną dokumentu z jego tradycyjnym odpowiednikiem. Na jej podstawie Komisja w decyzji nr 2004/563/WE z 7 lipca 2004 r.²² zmieniającej jej regulamin wewnętrzny określiła pojęcie dokumentu elektronicznego, zgodnie z którym jest to „zbiór danych wprowadzonych lub przechowywanych na dowolnym nośniku przez system informatyczny lub podobny układ, które mogą być odczytane lub wyświetlone przez osobę lub przez tego rodzaju system lub układ, a także wszelkiego rodzaju prezentacja i i przedstawienia tych danych w formie drukowanej lub innej”. W celu pełnego korzystania z systemu informatycznego służącego przetwarzaniu

¹⁸ Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law, Draft Common Frame of Reference, European Law Publishers. Draft Common Frame of Reference (DCFR); prepared by the Study Group on a European Civil Code and the Research Group on EC Private Law (Acquis Group) based in part on a revised version of the Principles of European Contract Law, http://ec.europa.eu/justice/policies/civil/docs/dcfr_outline_edition_en.pdf [dostęp 30.08.2016].

¹⁹ D. Szostek, *Nowe ujęcie dokumentu w prawie prywatnym...*, s. 14.

²⁰ Rozporządzenie (WE) nr 1049/2001 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 30 maja 2001 r. w sprawie publicznego dostępu do dokumentów Parlamentu Europejskiego, Rady i Komisji, Dz. U. WE L 145 z 31.5.2001 r.

²¹ S. Kotecka, *op. cit.*, s. 3.

²² Decyzja Komisji 2004/563/WE z dnia 7 lipca 2004 r. zmieniająca jej regulamin wewnętrzny, Dz. U. UE L 251/9 z 27.07.2004 r.

dokumentu elektronicznego Komisja w decyzji określiła następujące wymagania, zapewniające bezpieczeństwo przechowywania dokumentów elektronicznych:

- 1) dokument musi być przechowywany w takiej postaci, w jakiej został sporządzony, wysłany lub otrzymany, lub w postaci, która pozwala na zachowanie nienaruszalności nie tylko jego treści, ale również towarzyszących mu metadanych;
- 2) treść dokumentu i towarzyszące mu metadane muszą być czytelne przez cały okres przechowywania dla wszystkich osób mających upoważnienie w dostępie do niego;
- 3) w przypadku dokumentu wysłanego lub otrzymanego drogą elektroniczną informacje pozwalające na ustalenie jego pochodzenia i adresata, a także data i godzina wysłania lub otrzymania należą do minimalnego zakresu przechowywania metadanych;
- 4) w przypadku procedur elektronicznych zarządzanych za pomocą systemów informatycznych informacje dotyczące formalnych etapów procedury muszą być przechowywane w warunkach gwarantujących identyfikację tychże etapów, a także identyfikację autorów i uczestników.

Metadane mają na celu zapewnienie niezmiennego sposobu prezentowania, niezależnego od systemu, w którym są one przetwarzane oraz braku możliwości ich modyfikowania²³.

W prawie polskim została przyjęta definicja określająca dokument elektroniczny jako stanowiący odrębną całość znaczeniową zbiór danych uporządkowanych w określonej strukturze wewnętrznej i zapisany na informatycznym nośniku danych²⁴.

O istnieniu dokumentu elektronicznego nie decyduje sama jego treść, lecz przede wszystkim kontekst czynności jego sporządzenia. Decydującą przesłanką nie jest również kwestia jego podpisania, ale procedura sporządzenia. „W tym sensie dokumentem elektronicznym jest treść dokonanej czynności, która w świetle prawa materialnego ma ustalone znaczenie (określony zbiór danych), a w świetle prawa procesowego posiada odpowiednie zabezpieczenie (mechanizm uwierzytelniający dane)”²⁵.

Wśród dokumentów funkcjonujących powszechnie w obrocie szczególny status i znaczenie w obrocie publicznoprawnym posiadają dokumenty urzędowe. W polskim prawie regulacje dotyczące dokumentów urzędowych ujęte są w art. 76 kodeksu postę-

²³ E. Andrukiewicz, *Definicje, formaty, podpisy*, „Elektroniczna Administracja” 2008, nr 6.

²⁴ Ustawa z dnia 17 lutego 2005 r. o informatyzacji działalności podmiotów realizujących zadania publiczne, Dz. U. z 2005 r. Nr 64, poz. 565 ze zm.

²⁵ J. Jankowski, *Informatyka prawa. Zadania i znaczenie w związku z kształtowaniem się elektronicznego obrotu prawnego*, LexisNexis, Lublin 2011, s. 516.

powania administracyjnego²⁶ oraz w świetle art. 244 kodeksu postępowania cywilnego²⁷. Zgodnie z przytoczonymi przepisami, niemal identycznymi: „dokumenty urzędowe sporządzone w przepisanej formie przez powołane do tego organy państwowe, w ich zakresie działania stanowią dowód tego, co zostało w nich urzędowo stwierdzone”. Zgodnie z powołanym powyżej przepisem (art. 244 k.p.c.) dokumenty urzędowe wystawiane są zatem przez organy państwowe, organizacje zawodowe, organizacje samorządowe, spółdzielcze i inne organizacje społeczne²⁸. Przykładem dokumentów urzędowych są m.in.: wpis dokonany na rachunku bankowym, dowody doręczeń, protesty wekslowe, pokwitowania pocztowe, protokoły posiedzenia w postępowaniu sądowym, decyzje administracyjne, obwieszczenia, pouczenia lub komunikaty wydawane przez władze, wszelkiego rodzaju urzędowe wyjaśnienia, okólniki, przepisy wewnątrzzakładowe, orzeczenia sądów i innych organów²⁹. Do dokumentów urzędowych zalicza się także akty notarialne jako dokumenty pochodzące od osoby zaufania publicznego, do których należy niewątpliwie notariusz (zgodnie z art. 2 § 1 Prawo o notariacie)³⁰.

Z dokumentami wiąże się instytucja domniemań faktycznych i prawnych, których istotą jest to, że wiążą one sąd w zakresie rozstrzyganej sprawy (domniemania prawne – art. 234 k.p.c.) oraz to, że sąd może uznać za ustalone fakty mające istotne znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy, jeżeli wniosek taki można wyprowadzić z innych ustalonych faktów (domniemania faktyczne – art. 231 k.p.c.)³¹. Domniemania dzieli się na domniemania proste oraz domniemania niezbite. W stosunku do pierwszego domniemania (prostego) można wysunąć dowód przeciwny, powodujący, że w konkretnym przypadku, mimo istnienia podstawy domniemania, wniosek wyciągnięty z niej przez ustawodawcę jest niezgodny z rzeczywistym stanem rzeczy. Oznacza to, że mimo istniejącego domniemania może ono zostać wzruszone poprzez wykazanie nieprawidłowości w rozumowaniu. Nieprawidłowość może polegać na tym, że fakt, na podstawie którego się wnioskuje o innym fakcie, nie został ustalony lub że fakty składające się na podstawę tego domniemania nie powinny stanowić podstawy do wyciągnięcia wniosku. Takie domniemanie powoduje odwrócenie ciężaru dowodu. Drugi rodzaj domniemań (niezbitych/nieusuwanych) dopuszczalny jest tylko wyjątkowo, ze względu na konieczność szczególnej ochrony społecznie ważnych interesów, np. przy rękojmi wiary publicznej

²⁶ Ustawa z dnia 14 czerwca 1960 r. – Kodeks postępowania administracyjnego, Dz. U. z 1960 r. Nr 30, poz. 168 ze zm.

²⁷ Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego, Dz. U. z 1964 r. Nr 43, poz. 296 ze zm., dalej k.p.c.

²⁸ P. Kuliński, *Akt notarialny – szczególna postać dokumentu urzędowego – jako dowód w postępowaniu cywilnym*, „Rejent” 1996, nr 11 (67), s. 59–68.

²⁹ *Ibidem*.

³⁰ Ustawa z dnia 14 lutego 1991 r. – Prawo o notariacie, Dz. U. z 1991 r. Nr 22, poz. 91 ze zm.

³¹ Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego, Dz. U. z 1964 r. Nr 43, poz. 296 ze zm.

ksiąg wieczystych w stosunku do osoby, która przez nieodpłatną czynność prawną nabyła własność lub inne prawo rzeczowe i nie działała wówczas w złej wierze³².

Nieco inaczej niż w przypadku dokumentów prywatnych stosuje się domniemania przysługujące dokumentom urzędowym. Dokumenty urzędowe korzystają z dwóch istotnych domniemań. Pierwszym z nich jest domniemanie autentyczności, które odnosi się do pochodzenia dokumentów, a drugie to domniemanie zgodności treści dokumentów z rzeczywistym stanem rzeczy. Domniemanie autentyczności zakłada, że dokument urzędowy pochodzi od organu, który go wystawił. Podmiot, który chce zaprzeczyć prawdziwości dokumentu w celu obalenia domniemania prawnego, powinien przeprowadzić dowód przeciwny, tj. powinien udowodnić, że dokument został sfałszowany poprzez zarzut jego przerobienia, podrobienia czy też zarzut, że osoba upoważniona do wystawienia dokumentu poświadczyła w nim nieprawdę lub została wprowadzona w błąd, przez co poświadczyła nieprawdę. Drugie domniemanie zakłada, że dokument urzędowy stanowi dowód tego, co zostało w nim urzędowo zaświadczone³³.

Dokumenty urzędowe powinny być sporządzone w odpowiedniej formie. Przepisy, które określają formę dokumentu urzędowego, zawarte są w ustawach regulujących poszczególne rodzaje działalności urzędowej, np. w ustawie Prawo o notariacie lub też w przepisach o aktach stanu cywilnego. Charakterystyczną ich cechą jest również to, że są one znakowane urzędową pieczęcią, która poświadcza pochodzenie dokumentu od konkretnego organu. Może być ona bezpośrednio odcisnięta na dokumencie bądź też wytłoczona w wosku czy laku na trwałe przymocowanym do dokumentu³⁴.

Zarówno w polskim, jak i europejskim prawie cywilnym przyjmuje się powszechnie tezę, iż dokument urzędowy musi być opatrzony podpisem. Obowiązek podpisania dokumentu urzędowego wynika m.in. z wymogu sporządzenia dokumentu w odpowiedniej formie (art. 244 § 1 k.p.c.), a także z przepisów szczególnych o formie konkretnych czynności urzędowych³⁵. Przepis taki znajdziemy m.in. w polskim kodeksie postępowania administracyjnego w art. 107 § 1, zgodnie z którym decyzja administracyjna powinna zawierać również podpis z podaniem imienia i nazwiska oraz stanowiska służbowego osoby upoważnionej do wydania decyzji. Również Prawo o notariacie określa, że dla ważności dokonanej czynności prawnej akt notarialny powinien być podpisany przez każdą ze stron czynności oraz przez notariusza. Tylko w wyjątkowych przypadkach, gdy dana osoba nie jest w stanie się podpisać, ustawa przewiduje możliwość zastosowania czynności zastępczej podpisu, tj. np. tuszowy odcisk palca³⁶.

³² P. Kuliński, *op. cit.*, s. 59–68.

³³ *Ibidem*.

³⁴ K. Knoppek, *Dokument w procesie...*, s. 79.

³⁵ K. Bieliński, *op. cit.*, s. 92.

³⁶ K. Knoppek, *Dokument w procesie...*, s. 37.

Dokument urzędowy powinien być sporządzony w zakresie działania organu, który go wystawił, zarówno ze względu na jego rzeczową, jak i terytorialną właściwość. Konsekwencją naruszenia właściwości rzeczowej sporządzonego dokumentu będzie brak cechy dokumentu urzędowego, np. akt notarialny zasądający stronie własność nieruchomości wykracza w oczywisty sposób poza kompetencje notariusza i w związku z tym dokument taki nie będzie dokumentem urzędowym³⁷.

Z uwagi na zakres niniejszej pracy istotne jest przytoczenie definicji dokumentu urzędowego w rozumieniu konwencji z Lugano podpisanej 30 października 2007 r. o jurysdykcji i uznawaniu oraz wykonywaniu orzeczeń sądowych w sprawach cywilnych i handlowych (dalej Konwencja). Konwencja ta jest nowelizacją konwencji lugańskiej z 1988 r. i ma na celu m.in. wprowadzenie sprawnego postępowania zapewniającego wykonywanie orzeczeń oraz uznawania dokumentów urzędowych w państwach będących stroną Konwencji. Niewątpliwie uregulowania Konwencji rzutują w dużej mierze również na pracę notariuszy oraz sporządzane przez nich akty notarialne.

Obok Konwencji w ramach Unii Europejskiej zostało przyjęte rozporządzenie Rady nr 44/2001 z dnia 22 grudnia 2000 r. o jurysdykcji, uznawaniu i wykonywaniu orzeczeń sądowych w sprawach cywilnych i handlowych, zastępujące konwencję brukselską z dnia 27 września 1968 r., uchwaloną na podstawie art. 293 (dawniej art. 220) Traktatu ustanawiającego Wspólnotę Europejską, a następnie uchwalono 12 grudnia 2012 r. nową wersję rozporządzenia Bruksela I, tj. rozporządzenie Parlamentu Europejskiego I Rady (UE) Nr 1215/2012 z dnia 12 grudnia 2012 r. w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych oraz ich wykonywania w sprawach cywilnych i handlowych (wersja przekształcona)³⁸. Zakres Rozporządzenia i Konwencji obejmuje podobny przedmiot uregulowań. Rozporządzenie jednak obowiązuje tylko państwa członkowskie Unii Europejskiej, wobec tego Konwencja może mieć szerszy terytorialnie zakres. Konwencja i Rozporządzenie tworzą obecnie wspólny mechanizm prawny służący ujednoliceniu reguł jurysdykcji międzynarodowej i wykonywaniu orzeczeń zagranicznych we wszystkich państwach będących członkami Unii Europejskiej³⁹.

Konwencja nie określa konkretnie definicji dokumentu urzędowego, ale reguluje skutek, jaki dokument urzędowy może wywołać w innym państwie-stronie Konwencji. Zgodnie z art. 57 pkt 1 Konwencji „dokumenty urzędowe sporządzone i wykonalne w jednym z państw związanych z niniejszą Konwencją będą objęte stwierdzeniem wy-

³⁷ P. Kuliński, *op. cit.*, s. 62.

³⁸ Dz. U. UE L 351 z 20.12.2012 r. ze zm.

³⁹ M. Szpunar, *Pojęcie dokumentu urzędowego w rozumieniu art. 50 konwencji lugańskiej o jurysdykcji i wykonywaniu orzeczeń sądowych w sprawach cywilnych i handlowych*, „Rejent” 2000, nr 12 (116), s. 95; J. Ciszewski, *Wybrane zagadnienia z zakresu prawa prywatnego międzynarodowego w konwencji lugańskiej*, „Rejent” 2001, nr 7–8 (123–124).

konalności w innych państwach związanych niniejszą Konwencją [...]”. Kolejne zdanie art. 57 pkt 1 Konwencji stanowi, że sąd może odmówić wykonalności albo je uchylić tylko wtedy, jeżeli wykonanie dokumentu urzędowego byłoby oczywiście sprzeczne z porządkiem publicznym państwa wykonania. Należy mieć na uwadze, że opisywany art. 57 Konwencji dotyczy także polskich aktów notarialnych. Akt notarialny jako tytuł egzekucyjny, sporządzony w trybie art. 777 § 1 pkt 4–6 lub § 3 k.p.c. stanowi tytuł egzekucyjny wykonalny w państwie, w którym został sporządzony, a wykonalność tego aktu w Polsce nie naruszałaby polskiego porządku prawnego⁴⁰. Akt notarialny odpowiada wymaganiom dokumentu urzędowego oraz posiada moc dowodową przypisywaną dokumentowi urzędowemu (domniemanie autentyczności dokumentu i domniemanie zgodności treści dokumentów z rzeczywistym stanem rzeczy). Stanowisko to potwierdził Polski Sąd Najwyższy w sprawie o stwierdzenie wykonalności aktu notarialnego z dnia 6 października 2011 r.⁴¹ Cechy dokumentu urzędowego zostały dookreślone w orzecznictwie Trybunału Sprawiedliwości UE (TSUE) m.in. w sprawie *C-260/97 Unibank A/S przeciwko Flemmingowi G. Christensenowi*. Sprawa dotyczyła podpisanego przez strony uznania długu w prawie duńskim na rzecz banku duńskiego, wykonalnego w Danii i według prawa duńskiego. Dłużnik przeprowadził się do Niemiec, gdzie sąd orzekający w pierwszej instancji, na wniosek duńskiego banku, wydał klauzulę wykonalności. Trybunał się z tym orzeczeniem nie zgodził, ponieważ według Trybunału nie jest wystarczające stwierdzenie autentyczności dokumentu przez właściwy organ publiczny. Dodatkowym warunkiem stwierdzenia, że dokument jest autentyczny musi być udział organu publicznego przy jego sporządzeniu.

Akty urzędowe stwierdzają jakąś czynność prawną, na ogół dwustronną. Z tego powodu sąd okręgowy w Maastricht odmówił wykonania tzw. *Kostenrechnung*⁴² sporządzonego przez notariusza niemieckiego dla samego siebie. Sąd stwierdził, że w tej sprawie notariusz nie sporządził umowy pomiędzy stronami, lecz wyznaczył coś dla samego siebie. Fakt, że czynność taka może być wykonalna w prawie niemieckim, nie przesądził o tym, że akt ten można uznać za dokument urzędowy zgodnie z art. 50 konwencji brukselskiej⁴³.

⁴⁰ *Ibidem*.

⁴¹ Wyrok Sądu Najwyższego, V CSK 426/10.

⁴² Orzeczenie z dnia 11 listopada 1981 r., NJ (Nederlandse Jurisprudentie) 1982, 466

⁴³ P. Meijknecht, *Dokumenty urzędowe w europejskim obrocie prawnym – z perspektywy Holandii*, „Rejent” 2001, nr 7–8 (123–124), s. 156.

2. Akt notarialny jako szczególna postać dokumentu urzędowego – na przykładzie polskiego aktu notarialnego

Rozpoczynając analizę aktu notarialnego jako szczególnej formy dokumentu urzędowego oraz jego urzędowej funkcji, należy podkreślić, że użyte tutaj określenie „akt notarialny” odnosi się tylko do aktów sporządzonych na terytorium państwa polskiego przez polskiego notariusza według wymogów określonych polskim prawem o notariacie⁴⁴. Jedną z głównych zasad odnoszących się do notariatów funkcjonujących w poszczególnych państwach, zrzeszonych w Radzie Notariatów Unii Europejskiej, jest zasada terytorializmu notariatów krajowych, mająca na celu określenie przestrzennego zasięgu działalności notariatu. Oznacza ona, że notariusz dokonuje czynności notarialnych tylko i wyłącznie w kraju, w którym został powołany na to stanowisko. Z tego punktu widzenia nie istnieje „międzynarodowa właściwość notariatu”, ponieważ właściwość ta jest zawsze krajowa w zakresie, w jakim notariusz pełni swoją funkcję⁴⁵. Konsekwencje niezastosowania się do tej zasady określone są w przepisach dotyczących zasad działania notariatu danego państwa. Jednakże naruszenie reguły terytorializmu powinno skutkować nieważnością czynności notarialnej dokonanej przy udziale zagranicznego notariusza. Z pewnością skutek nieważności wystąpi wówczas, gdy dokonana czynność dla swej skuteczności wymaga formy aktu notarialnego. W innym przypadku czynność może być ważna i skuteczna, jeśli jest zgodna z wymogami przepisów o formie notarialnej. Należy zgodzić się z twierdzeniem A. Oleszko, że „każda czynność notarialna, w tym zwłaszcza akt notarialny sporządzony za granicą przez notariusza państwa obcego, nie jest relewantny polskiemu aktowi notarialnemu. Akt notarialny pochodzący od notariusza państwa obcego może mieć znaczenie prawne tylko wówczas, gdy prawo tego państwa jest w danym wypadku prawem właściwym dla formy czynności prawnej, o czym rozstrzyga norma prawa prywatnego międzynarodowego”⁴⁶.

Wyjątkiem od zasady terytorializmu jest możliwość sprawowania niektórych czynności notarialnych przez konsulów poza granicami kraju ich pochodzenia. Nie jest odstępstwem od zasady terytorializmu dokonywanie przez notariusza czynności wywołujących skutki prawne za granicą. Nie ma również przeszkód, żeby notariusz uczestniczył w dokonywaniu czynności prawnych nieznanych prawu państwa, na terytorium którego

⁴⁴ A. Oleszko, *Prawo o notariacie. Komentarz*, LexisNexis, Warszawa 2011, s. 481.

⁴⁵ E. Drozd, *Czynności notarialne z elementem zagranicznym*, [w:] *II Kongres Notariuszy Rzeczypospolitej Polskiej, Referaty i opracowania*, Wydawnictwo Stowarzyszenia Notariuszy RP, Warszawa 14-17 października 1999, s. 11.

⁴⁶ A. Oleszko, *Prawo o notariacie...*, s. 481.

wykonuje swe funkcje. Jednak taka czynność powinna być zgodna z prawem dla niej właściwym, wyznaczonym przez normy kolizyjne państwa pochodzenia notariusza⁴⁷.

W poszczególnych krajach unijnych nie ma jednoznacznego stanowiska w kwestii funkcji, jaką pełni notariusz w sprawowaniu swych kompetencji, w szczególności w zakresie sporządzanych aktów notarialnych. Przede wszystkim chodzi o to, czy akt notarialny mający moc dokumentu urzędowego, sporządzany jest przez notariusza, który wykonuje usługi w ramach funkcji publicznej państwa czy notariusza, który jest przedsiębiorcą, korzystającym w pełni ze swobody przedsiębiorczości. To zagadnienie będzie szerzej przeanalizowane w kolejnym rozdziale niniejszej rozprawy.

Przyjąć należy za Stanisławem Rudnickim, że akt notarialny w znaczeniu materialnym jest szczególną, kwalifikowaną formą czynności prawnej (art. 73 § 2 kodeksu cywilnego), natomiast w znaczeniu formalnym jest dokumentem pisemnym sporządzonym przez notariusza (czynnością notarialną), gdy wymaga tego przepis prawa lub wola stron, z zachowaniem wymagań formalnych zawartych w ustawie z 14 lutego 1991 r. – Prawo o notariacie⁴⁸.

W przepisach ustawy Prawo o notariacie oraz innych ustawach stosuje się takie pojęcia jak „akt notarialny”, „forma aktu notarialnego” i „czynność/forma notarialna”. Najszerszym z tych pojęć jest „czynność/forma notarialna”, która oznacza postać, jaką ma każdy dokument pisemny sporządzony przez notariusza zgodnie z prawem. Według Drozda czynnością notarialną jest czynność, do której „dokonania uprawniony jest notariusz (niekiedy zastępca notariusza oraz w pewnych sytuacjach konsul) w ramach kompetencji nadanych notariuszowi (konsulowi) przez prawo, przy czym sposób jej „dokonania” szczegółowo określony jest przez przepisy Prawa o notariacie. Czynność taka formuje się w postać dokumentu lub też jest dokumentem potwierdzona, przez co dokument jest jakby uboczną (niesamodzielną) czynnością notarialną (np. czynność notarialna przyjęcia dokumentu na przechowanie przez potwierdzający ją protokół przyjęcia na przechowanie). Zgodnie z art. 2 § 2 Prawa o notariacie „czynności notarialne, dokonane przez notariusza zgodnie z prawem, mają charakter dokumentu urzędowego”. Jednak nie każda czynność notarialna będzie wiązała się z powstaniem „dokumentu”⁴⁹. Z pewnością charakter dokumentu urzędowego ma akt notarialny, który jako dokument urzędowy korzysta z domniemań prawnych.

⁴⁷ J. Górecki, *Forma aktu notarialnego w obrocie międzynarodowym*, [w:] R. Szytk (red.), *III Kongres Notariuszy Rzeczypospolitej Polskiej. Nowoczesny notariat w bezpiecznym państwie*, Wydawnictwo Stowarzyszenia Notariuszy RP, Warszawa–Kłuczbork 2006, s. 126–127; M. Pazdan, *O umowach dziedziczenia zawieranych przed polskimi notariuszami*, „Rejent” 1996, nr 4–5, s. 60 i n.

⁴⁸ G. Bieniek, S. Rudnicki, *Nieruchomości. Problematyka prawna*, LexisNexis, Warszawa 2013, s. 13.

⁴⁹ E. Drozd, *Czynności notarialne...*, s. 11.

Akt notarialny jest to dokument, który odpowiada wymaganiom określonym w art. 92 Prawo o notariacie. Akt notarialny złożony jest z elementów o istotnym charakterze, tj. dotyczących samej istoty czynności notarialnej oraz tych, które mają charakter wyłącznie porządkowy. Co ważne, bez istotnych elementów dokument traci moc dokumentu urzędowego, nie jest bowiem aktem notarialnym, nie wywołuje więc takich skutków prawnych, które są przewidziane dla tej formy czynności prawnej⁵⁰. W art. 92 Prawa o notariacie wymienione są następujące elementy, które powinny znaleźć się w akcie notarialnym:

- 1) dzień, miesiąc i rok sporządzenia aktu, a w razie potrzeby lub na żądanie strony – godzina i minuta rozpoczęcia i podpisania aktu;
- 2) miejsce sporządzenia aktu;
- 3) imię, nazwisko i siedziba kancelarii notariusza, a jeżeli akt sporządził zastępca notariusza – ponadto imię i nazwisko zastępcy;
- 4) imiona, nazwiska, imiona rodziców i miejsce zamieszkania osób fizycznych, nazwa i siedziba osób prawnych lub innych podmiotów biorących udział w akcie, imiona, nazwiska i miejsce zamieszkania osób działających w imieniu osób prawnych, ich przedstawicieli lub pełnomocników, a także innych osób obecnych przy sporządzaniu aktu;
- 5) oświadczenia stron, z powołaniem się w razie potrzeby na okazane przy tym akcie dokumenty;
- 6) stwierdzenie – na żądanie stron – faktów i istotnych okoliczności, które zaszły przy spisywaniu aktu;
- 7) stwierdzenie, że akt został odczytany, przyjęty i podpisany;
- 8) podpisy osób biorących udział w akcie oraz osób obecnych przy sporządzaniu aktu;
- 9) podpis notariusza.

Jeśli w czynności notarialnej bierze udział osoba nieumiejąca lub niemogąca pisać, notariusz stwierdza, że osoba ta aktu nie podpisała oraz podaje powód. Przyczyna ta nie jest już jednak objęta mocą dowodową aktu jako dokumentu urzędowego, tak jak w przypadku oceny notariusza dotyczącej poczytalności strony czynności notarialnej. Oprócz wyżej wymienionych elementów akt notarialny powinien zawierać istotną treść tej czynności oraz potrzebne elementy określone w przepisach Prawa o notariacie, a także w przepisach szczególnych lub wynikające z woli stron⁵¹.

Jedną z głównych zasad sporządzania aktu notarialnego jest obowiązek notariusza właściwego zrozumienia zamiaru i intencji stron zawierających określoną czynność

⁵⁰ G. Bieniek, S. Rudnicki, *op. cit.*, s. 13.

⁵¹ G. Bieniek, S. Rudnicki, *op. cit.*, s. 18.

prawną lub składających oświadczenie woli, obejmujących czynność prawną. Według A. Oleszko notariusz odpowiada za to, że stwierdzone przez niego w akcie lub też w innym dokumencie notarialnym okoliczności w rzeczywistości miały miejsce i zostały złożone w jego obecności. W literaturze zwraca się uwagę na konieczność zachowania wszystkich elementów składowych aktu notarialnego, od oceny których zależy skuteczność aktu jako dokumentu urzędowego, a z drugiej strony notariusz pełni „rolę współtwórcy w uporządkowaniu stosunków prawnych stron sporządzanej w akcie czynności prawnej”. Mocno akcentowana jest teza, że „istota działalności notariatu polega na tym, że notariusz woli stron nadaje kształt prawniczy”⁵².

W doktrynie wyróżnia się dwa rodzaje aktów notarialnych:

- 1) akty notarialne obejmujące czynności prawne (oświadczenia woli) – tzw. klasyczne akty notarialne;
- 2) akty notarialne dotyczące czynności lub też innych zdarzeń, które nie są czynnościami prawnymi.

Rozróżnienie to ma dość istotne znaczenie ze względu na problematykę dowodową oraz wymagany zakres treści aktu notarialnego. O treści aktów notarialnych, które nie dotyczą czynności prawnej, decyduje charakter czynności. Tego typu akty korzystają tylko z domniemania dotyczącego prawdziwości tego, że dana umowa w rzeczywistości miała miejsce, przy czym domniemanie to może zostać obalone przeciwnym dowodem. Natomiast akty notarialne dokumentujące czynność prawną powinny zawierać całą uzgodnioną pomiędzy stronami treść czynności⁵³.

Zgodnie z poglądem reprezentowanym przez E. Drozda „z całą pewnością nie jest tak, że notariusz oceniając, które postanowienia są istotne, a które nie, może jedno z nich pominąć. Notariusz musi udokumentować całą uzgodnioną treść czynności prawnej. Trzeba zauważyć, że ten sam przepis postanawia, że akt obejmujący czynność prawną powinien zawierać inne stwierdzenia, jeżeli taka jest wola stron. Treść czynności prawnej uzgodniona między stronami jest wynikiem ich woli. Nie wiadomo więc, dlaczego inne stwierdzenia notariusz musi objąć w akcie na życzenie stron, a niektóre postanowienia treści czynności prawnej mógłby pominąć. Przepis ten (art. 94 § 3 Prawa o notariacie) należy zatem rozumieć w ten sposób, że wskazuje on minimalną treść, od której uzależniony jest w ogóle akt dokonania czynności. Bez istotnych postanowień nie ma czynności. Jeśli oprócz istotnych postanowień strony uzgodniły też inne, notariusz nie może ich pominąć”⁵⁴.

⁵² A. Oleszko, *Obrót cywilnoprawny w praktyce notarialnej i wieczystoksięgowej*, Warszawa 2003, s. 5–10.

⁵³ G. Wolak, *Akt notarialny – Wybrane zagadnienia (część I)*, „Nowy Przegląd Notarialny” 2011, nr 2, s. 55.

⁵⁴ E. Drozd, *Forma aktu notarialnego*, [w:] *Księga Pamiątkowa. I Kongres Notariuszy Rzeczypospolitej Polskiej*, Kluczbork 1993, s. 27–28.

Akt notarialny sporządza notariusz, będąc osobą zaufania publicznego, dla danej czynności prawnej, dla której przewidziana jest forma aktu notarialnego. Wymóg taki może nakładać ustawa bądź też konkretna osoba chce nadać formę szczególną danej czynności prawnej. Wobec powyższego sformułowania, zawartego w art. 91 Prawa o notariacie, można wysnuć wniosek, że ustawodawca nałożył na notariusza ustawowy, publicznoprawny obowiązek sporządzania aktów notarialnych⁵⁵. Obowiązkiem notariusza jest przy tym czuwanie nad należyтым zabezpieczeniem interesów stron, a także osób trzecich, które nie biorą udziału w danej czynności prawnej. W kontekście obowiązku do dokonywania czynności notarialnych upatruje się tzw. przymus notarialny, który oznacza, że notariusz powinien dokonać czynności, jeśli wymaga tego ustawa lub też osoba żąda dokonania czynności prawnej w tej właśnie formie, o ile nie zaistnieje jedna z enumeratywnie wymienionych przeszkód, ze względu na które istnieje uzasadniona podstawa do odmowy dokonania danej czynności (np. art. 81, 84, 86 ustawy Prawo o notariacie).

Według A. Oleszko „przymus notarialny stanowi instytucjonalną gwarancję funkcjonowania notariatu, a notariusza sytuuje jako osobę urzędowego zaufania publicznego, obligowaną z mocy prawa do dokonywania czynności notarialnej⁵⁶.”

Notariusz, sprawując swe funkcje, powinien być gwarantem bezpiecznego obrotu prawnego, dbać zarówno o interesy stron czynności, jak i osób trzecich. Sytuowanie notariusza w kręgu przedsiębiorców nie jest dobrym pomysłem, ponieważ jego głównym celem nie powinien być zysk, a dbałość o bezpieczny obrót prawny.

3. Podsumowanie

Akt notarialny jako dokument urzędowy posiada szczególną moc dowodową. Zasadę tę wyraża wspomniany już wcześniej art. 244 § 1 k.p.c., zgodnie z którym dokumenty urzędowe, sporządzone w przepisanej formie przez powołane do tego organy władzy publicznej i inne organy państwowe w zakresie ich działania, stanowią dowód tego, co zostało w nich urzędowo zaświadczone. W związku z tym akty notarialne korzystają z następujących domniemań, niezależnie od tego, czy zostały sporządzone ze względu na wymóg ustawowy, czy strony żądały dokonania czynności prawnej w tej szczególnej formie:

- 1) domniemania, że akt notarialny zawiera tylko oświadczenia stron;
- 2) domniemania, że akt notarialny zawiera całość tych oświadczeń;
- 3) domniemania, że akt notarialny odzwierciedla treść oświadczeń, które strony złożyły, bez żadnych zniekształceń.

⁵⁵ A. Oleszko, *Prawo o notariacie...*, s. 35.

⁵⁶ *Ibidem*, s. 36.

Przyjąć należy za E. Drozdem, że cała komparycja aktu notarialnego (tj. miejsce sporządzenia aktu, data, udział wymienionych osób czy też stwierdzenie ich tożsamości) objęta jest domniemaniem prawdziwości⁵⁷. Inaczej jest w przypadku oświadczeń stron, biorących udział w akcie notarialnym, ponieważ domniemanie to dotyczy tylko i wyłącznie faktu ich złożenia, nie obejmując prawdziwości ich treści, tj. zgodności z rzeczywistością, niezależnie od tego, czy są to oświadczenia woli czy wiedzy. Przykładami tego typu oświadczeń są: oświadczenie, że dana nieruchomość będąca przedmiotem umowy należy do majątku odrębnego małżonka; oświadczenie, że nieruchomość nie jest zabudowana; oświadczenie, że przedmiot sprzedaży został już wydany kupującemu lub też wydanie nastąpi w określonym terminie; oświadczenie, że lokal jest w dobrym stanie technicznym itp. Oświadczenia te, mimo że zawarte są w akcie notarialnym, będącym dokumentem urzędowym, nie korzystają z domniemania prawdziwości, a jedynie z domniemania autentyczności, tj. faktu, że zostały złożone. Jeżeli strona chciałaby wykazać, że nie złożyła danego oświadczenia, musiałaby to udowodnić, nie korzystając przy tym z ograniczeń dowodowych określonych w art. 247 k.p.c. (zakaz dowodu przeciwko osnowie dokumentu)⁵⁸. Należy zgodzić się z E. Drozdem, że „nie należy mylić domniemań wynikających z powołanych w akcie notarialnym dokumentów urzędowych stwierdzających istotne dla aktu okoliczności z domniemaniem prawdziwości okoliczności rzekomo wynikających z aktu. Istnieje jedynie domniemanie, że dokumenty te rzeczywiście zostały przy akcie okazane lub przedłożone, jeżeli powołano się na nie w akcie notarialnym. Domniemanie to może być obalone”⁵⁹.

Akt notarialny jest szczególnym dokumentem urzędowym. W dobie współczesnej technologii i możliwości porozumiewania się na odległość być może w przyszłości notariusze będą mogli sporządzać elektroniczne akty notarialne, a strony czynności będą mogły zawierać pomiędzy sobą umowy w formie aktu notarialnego, znajdując się w różnych miejscach. W przypadku czynności notarialnych wykorzystywanie elektronicznej formy może okazać się znacznie utrudnione, a zawarcie aktu notarialnego na odległość wręcz niemożliwe ze względu na istotę dokonywanych czynności, których podstawą jest działanie przez osoby, które są w pełni zdolne do czynności prawnych.

⁵⁷ E. Drozd, *Forma aktu...*, s. 27.

⁵⁸ G. Wolak, *op. cit.*, s. 55.

⁵⁹ M. Pazdan, E. Drozd, A. Zieliński, B. Kordasiewicz, Z. Radwański, *System Prawa Prywatnego. Prawo cywilne – część ogólna*, t. 2, C.H. Beck, Warszawa 2008, s. 161–162.

Bibliografia

Literatura

- Andrukiewicz E., *Definicje, formaty, podpisy*, „Elektroniczna Administracja” 2008, nr 6.
- Bieliński A., *Charakter podpisu w polskim prawie cywilnym materialnym i procesowym*, C.H. Beck, Warszawa 2007.
- Bieniek G., Rudnicki S., *Nieruchomości. Problematyka prawna*, LexisNexis, Warszawa 2013.
- Ciszewski J., *Wybrane zagadnienia z zakresu prawa prywatnego międzynarodowego w konwencji lugańskiej*, „Rejent” 2001, nr 7–8 (123–124).
- Dereszyńska, *Projektowane zmiany w kodeksie cywilnym – definicja dokumentu i nowe formy szczególne*; <http://ccifp.pl/projektowane-zmiany-w-kodeksie-cywilnym-definicja-dokumentu-i-nowe-formy-szczeg%C3%B3lne/>, [dostęp 30.07.2016].
- Drozd E., *Forma aktu notarialnego*, [w:] A. Oleszko (red.), R. Szytk (red.), *Księga Pamiątkowa. I Kongres Notariuszy Rzeczypospolitej Polskiej*, Wydawnictwo Stowarzyszenia Notariuszy RP, Kluczbork 1993.
- Drozd E., *Czynności notarialne z elementem zagranicznym*, [w:] *II Kongres Notariuszy Rzeczypospolitej Polskiej. Referaty i opracowania*, Wydawnictwo Stowarzyszenia Notariuszy RP, Warszawa 14–17 października 1999 r.
- Gołaczyński J., *Propozycje zmian formy czynności prawnych w nowym kodeksie cywilnym*, „Rejent” 2008, nr 2.
- Górecki J., *Forma aktu notarialnego w obrocie międzynarodowym*, [w:] *III Kongres Notariuszy Rzeczypospolitej Polskiej. Nowoczesny notariat w bezpiecznym państwie*, Wydawnictwo Stowarzyszenia Notariuszy RP, Warszawa 2006.
- Jankowski J., *Informatyka prawa. Zadania i znaczenie w związku z kształtowaniem się elektronicznego obrotu prawnego*, LexisNexis, Lublin 2011.
- Kegel S., *Pojęcie dokumentu w ustawie, nauce i praktyce prawnokarnej*, „Problemy Kryminalistyki” 1976, nr 65.
- Knoppek K., *Dokument w procesie cywilnym*, Polski Dom Wydawniczy Ławica, Poznań 1993.
- Knoppek K., Ereciński T., *Z problematyki dowodu z dokumentów w sądowym postępowaniu cywilnym*, [W:] M. Jędrzejewska, T. Ereciński (red.), *Studia z postępowania cywilnego. Księga pamiątkowa ku czci Z. Resicha*, PWN, Warszawa 1985.
- Kotecka S., *Prawne aspekty nowych regulacji w obszarze dokumentu elektronicznego*, „Elektroniczna Administracja” 2007, nr 3.
- Kuliński P., *Akt notarialny – szczególna postać dokumentu urzędowego – jako dowód w postępowaniu cywilnym*, „Rejent” 1996, nr 11 (67).
- Lenart A., *Rola zabezpieczeń stosowanych w dokumentach publicznych. Weryfikacja zabezpieczeń i kontrola autentyczności dowodów osobistych*, „Wiedza Prawnicza” 2008, nr 3.
- Litauer J.J., *Dowód z dokumentu w polskiej procedurze cywilnej*, „Polski Proces Cywilny” 1936, nr 1–2.
- Meijknecht P., *Dokumenty urzędowe w europejskim obrocie prawnym – z perspektywy Holandii*, „Rejent” 2001, nr 7–8 (123–124).

- Oleszko A., *Obrót cywilnoprawny w praktyce notarialnej i wieczystoksięgowej*, Wolters Kluwer SA, Warszawa 2003.
- Oleszko A., *Prawo o notariacie. Komentarz*, LexisNexis, Warszawa 2011.
- Pazdan M., *O umowach dziedziczenia zawieranych przed polskimi notariuszami*, „Rejent” 1996, nr 4–5.
- Pazdan M., Drozd E., Zieliński A., Kordasiewicz B., Radwański Z., *System Prawa Prywatnego. Prawo cywilne – część ogólna*, t. 2, C.H. Beck, Warszawa 2008.
- Szostek D., *Nowe ujęcie dokumentu w prawie prywatnym*, „Kwartalnik Naukowy Prawo Mediów Elektronicznych” 2012, wydanie specjalne.
- Szostek D., *Nowe ujęcie dokumentu w polskim prawie prywatnym ze szczególnym uwzględnieniem dokumentu w postaci elektronicznej*, C.H. Beck, Warszawa 2012.
- Szpunar M., *Pojęcie dokumentu urzędowego w rozumieniu art. 50 konwencji lugańskiej o jurysdykcji i wykonywaniu orzeczeń sądowych w sprawach cywilnych i handlowych*, „Rejent” 2000, nr 12 (116).
- Wolak G., *Akt notarialny – Wybrane zagadnienia (część I)*, „Nowy Przegląd Notarialny” 2011, nr 2.

Dokumenty i orzeczenia sądów

- Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law, Draft Common Frame of Reference, European Law Publishers. Draft Common Frame of Reference (DCFR), prepared by the Study Group on a European Civil Code and the Research Group on EC Private Law (Acquis Group) based in part on a revised version of the Principles of European Contract Law, http://ec.europa.eu/justice/policies/civil/docs/dcfr_outline_edition_en.pdf [dostęp 30.08.2016].
- Wyrok Sądu Najwyższego, V CSK 426/10.
- Orzeczenie ETS z dnia 11 listopada 1981 roku, NJ (Nederlandse Jurisprudentie) 1982, 466

